

**A KPM újjászervezése az ellenforradalom
első éveiben (1919 – 1925)**

Írta:
SZABÓ ÁGNES

BUDAPEST
1968

A Kommunisták Magyarországi Pártja a két világháború között illegálisba szorítva tevékenykedett. A párt a proletariátus diktatúrája után, egy diadalmas legális korszak után került illegálisba. Kérdéssé lett, miként tudja a megváltozott körülmények között az előző korszak tapasztalatait hasznosítani, hogyan szervezze sorait újjá?

A szerző a Kommunisták Magyarországi Pártja újjászervezésének bemutatását tűzte ki feladatául. Ez az újjászerveződési folyamat a kapitalista restauráció, az ellenforradalmi terror, majd az ellenforradalmi rendszer, a sajátos magyar fasiszta diktatúra megszilárdulásának körülményei között ment végbe. A Kommunisták Magyarországi Pártjának az volt a feladata, hogy tisztázza és tudatosítsa az új típusú forradalmi párt elvi, politikai és szervezeti elveit a magyarországi munkásmozgalomban és önmaga reorganizációjával egyidőben tisztázza politikai küzdőtere sajátosságait, a restaurált magyar kapitalista rendszer jellegét és az abból adódó feladatokat. Vizsgálja, elemezze és újjászervezése érdekében mérje fel és alkalmazza azokat a lehetőségeket, amelyeket a legális munkásmozgalom nyújtott számára.

A Kommunisták Magyarországi Pártja újjászervezését és politikai vonala kialakítását, nemcsak a magyarországi osztálypolitikai- és gazdasági viszonyok befolyásolták, hanem természetesen hatottak rá a nemzetközi forradalmi munkásmozgalomban végbemenő változások, az a tény, hogy 1917 óta kialakult forradalmi helyzet állandóan változott, nagy forradalmi fellendülések és súlyos visszaesések követték egymást; továbbá az a helyzet, hogy a kommunista pártok mindegyike a Kommunista Internacionálé szekciójaként működött.

A Kommunisták Magyarországi Pártja újjászervezése lényegében a lemondás pillanatában megkezdődött, jöllehet a tervszerű visszavonulást a párt vezetői nem készítették elő és csak homályosan körvonalazták az újjászervezés feladatait. A Tanácsköztársaság megdöntésekor szakszervezeti funkcionáriusokból alakult meg az új kormány, amely fennállása első napjától kezdve a kapitalista restaurációt szorgalmazta egy szociáldemokrata-polgári koalíció keretében. A kommunista vezetők, akik az antanttal kötött 1919. július 25-i megállapodás értelmében az országot elhagyni készültek, az átalakulás két lehetőségét vették számba: a szociáldemokrata kormány megszilárdulását, vagy a fehérterror-tól kísért kapitalista restaurációt. Az előbbi esetben - nézetük szerint - van remény a kommunista párt újjászervezésére legális lehetőségek között; az utóbbi esetben - amit valószínűbbnek tartottak - a forradalom előtti uralkodó osztályok kerülnek vissza a hatalomba s a munkásság ellen indított kegyetlen terror körülményei csak illegális szervezkedésre adnak alkalmat. Kérdéses volt az is, miként alakul a munkásegység. Hogyan állja ki a Tanácsköztársaság idején egyesült párt a kapitalista restauráció, a fehérterror nyomását.

E kérdést az első napok eseményei eldöntötték. A szakszervezeti kormány politikai elképzelései hajótörést szenvedtek, a szociáldemokrata kormány nem szilárdult meg, de még egy szociáldemokrata-polgári koalíció sem jött létre. 1919 augusztusában a nagybirtokos osztály és nagytőkések kerültek a politikai hatalomba, bár az uralkodó osztályok egyes csoportjain belül még évekig heves harcok dúltak a hatalom birtoklásáért és a hatalmi módszereket illetően olyan politikai reakció szerveződött tehát, amely egyik legfontosabb feladatának a kommunisták elleni harcot, a bolsevizmus elleni küzdelmet tartotta.

Az első napok tagadó választ adtak arra is, hogy az 1919 tavaszán létrejött munkásegység fenntartható-e. Az egyesült párt azonnal szétbomlott, a szociáldemokrata párt 1919. augusztus 24-én az 1903-as reformista program alapján újjászerveződött. E párt vezetői politikai irányvonalában is nagy szerepet kapott a Tanácsköztársaság minden emlékének megtagadása, a forradalmi munkásmozgalom, elsősorban a kommunisták elleni küzdelem.

A szakszervezetekbe tömörült munkásság védeni igyekezett a legális munkásszervezeteket az ellenforradalmi terrorral szemben. A kommunisták, akik ellen a fehérterror elsősorban irányult, mindenütt kiszorultak a legális szervezetek vezetéséből, nagy számuk a fehérterror áldozatává vált, sokan emigrációba kényszerültek.

A Kommunisták Magyarországi Pártja ujjászervezéséért harcba indulóknak ezeket a körülményeket kellett figyelembe venniük a Tanácsköztársaság megdöntését követő hónapokban.

A visszavonulás előkészítetlensége nem jelentette azt, hogy bizonyos intézkedések ne történtek volna. A Tanácsköztársaság lemondásának napján Lukács György, Korvin Ottó kaptak megbízást a hazai pártépítő munka összefogására. Az első párt-szervezők úgy gondolták, ha a szociáldemokrata kormánynak sikerül fennmaradnia, akkor nyíltan fellépnek, ha ez nem sikerül, akkor a legális munkásmozgalom felhasználásával építik ki illegális kapcsolataikat. Elképzeléseiket nem tudták megvalósítani, ennek lehetőségei sorra megszűntek. Korvint letartóztatták.

Az első pártszervezők helyére újak álltak. Az egymástól függetlenül alakuló kommunista csoportok, azok a személyek, akikhez eljutott a központi utasítás, de azok is, akik ösztönösen cselekedtek, a legális munkásmozgalomban, elsősorban a szakszervezetekben keresték egymást és a szakszervezetek védelmére buzdították a munkásságot.

Az első csoportok pártmunkáját tehát - a szerző mindezt az I. fejezetben részletesen bemutatja - a legális munkásszervezetekben alakuló illegális kommunista csoportok szerveződése jellemezte. E csoportok megteremtésében jelentős szerep jutott a kommunista ifjumunkásoknak. Annak eredményeként, hogy a Kommunista Ifjumunkás Szövetség a Tanácsköztársaság idején több szervezetet épített ki, és tagsága az osztályellenség előtt is kevésbé volt ismert, jobb feltételek között vehette fel a munkát az illegalitásban, mint a felnőttek szervezetei.

A Kommunisták Magyarországi Pártja emigrációban élő vezetői 1919 novemberében létrehozták a KMP Ideiglenes Központi Bizottságát. Ez erőfeszítéseket tett arra, hogy a hazai illegálisan szervezkedő csoportokkal a kapcsolatot felvegye, és önként

vállalkozó hazatérők, futárok segítségével a hazai mozgalmat agitációs anyaggal ellátta. Emellett irodalmi tevékenységével elsőként tárta a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom nyilvánosságára a magyarországi ellenforradalom terrorcselekményeit. A hazai illegálisan és egymástól függetlenül szervezkedő csoportok és az Ideiglenes Központi Bizottság 1919 végén már kapcsolatban állt egymással. A kommunisták körében egység volt abban, hogy a munkásság legális szervezeteiért kell harcolni és ezeket a legális szervezeteket kell felhasználni az illegális csoportok létrehozásakor bázisként.

Az Ideiglenes Központi Bizottság tagjai, de az emigráció vezető kommunista gárdája is - akár szabadon éltek Bécsben, akár internáltak voltak - jelentős irodalmi tevékenységet folytattak. Tanulmányaik, cikkeik a kommunista párt keletkezésétől eltelt időszak eseményeit boncolgatták, különös tekintettel annak a négy és fél hónapnak eredményeire, amikor a proletariátus volt hatalmon. Vizsgálták a Tanácsköztársaság megdöntésének okait, és a bukás okait elemezve kerestek választ a további feladatokhoz. A Tanácsköztársaság történeti tapasztalatainak feldolgozása nemcsak a hazai pártépítés további szempontjából volt eredményes. A magyar kommunisták ezzel az elméleti tevékenységgel részeivé váltak az egyes elvi- politikai kérdésekről folyó nemzetközi vitának. Hozzájárultak ahhoz, hogy a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom számos problémája tisztázódjon.

A nemzetközi munkásmozgalmat 1919 végén 1920 elején az jellemezte, hogy

1. a nemzetközi forradalmi hullám tuljuttott a háborút követő első nagy lendületén. A baloldali, a kommunista mozgalom fejlődésében megtorpant, a lassubbodás bizonyos jelei mutatkoztak. Az új típusú forradalmi pártok létrejöttét Ausztriában, Magyarországon, Lengyelországban, Németországban és az ezzel egyidejű forradalmi megmozdulásokat Közép-Európában nem követte hasonló hőfoku forradalmi fellobbanás Nyugat-Európa proletariátusának mozgalmában. A forradalom még Európa számos országában - elsősorban Olaszországban - felfelé ivelt, kommunista pártok alakultak számos országban, mégis az események azt

jelezték, hogy - és amint azt Lenin megfogalmazta - az alakuló kommunista pártoknak "végig kell járni a fejlődés egész útját".

2. A burzsoázia és a proletariátus közötti osztályösszecsapásnak ebben az időszakában bonyolult és súlyos ellentmondások jelentkeztek a munkásmozgalmon belül. Az összecsapás az új típusú párt megteremtéséért folyó küzdelemmel vagy a már megteremtett párt tevékenységének megindulásával kezdődött. A szociáldemokraták tömegeik és pozícióik megtartásáért, a kommunista pártok pedig a munkástömegek megnyeréséért, szervezeti és eszmei meghódításáért harcoltak. Meghódítani a szakszervezeteket, megtisztítani a munkásfejeket az anarchista, szindikalista, reformista nézetektől, - ezt akarták a kommunisták a proletárforradalom gyors győzelme érdekében.

3. Az Európa-szerte kialakult forradalmi hullám nemcsak abban jutott kifejezésre, hogy a munkásosztály forradalmi uton ostromolta a burzsoázia hatalmát, hanem megmutatkozott abban is, hogy szinte minden európai országban megnövekedett a szociáldemokrata pártok politikai jelentősége. A szociáldemokrata pártok szóhoz jutottak a parlamentekben és jó néhány országban, elsősorban Németországban kormányzópárttá váltak. Így a kommunisták nemcsak a munkásmozgalomban, hanem a politikai hatalomban is szemben találták magukat a reformistákkal.

Ebben a történeti szituációban kellett a kommunistáknak megérteni és megértetni az új típusú párt megteremtésének történeti szükségszerűségét, szervezeti elveit. Ebben a szituációban kellett a helyes kommunista taktika kidolgozásának érdekében végiggondolni és megvitatni a szakszervezeti munka, a parlamentekben végzett munka jelentőségét, megadni a szociáldemokrata pártok és munkástömegek egyes csoportjai tevékenységének differenciált értékelését. A szociáldemokrata teoretikusok abban a tényben, hogy a proletariátus harca eredményeként megnövekedett a szociáldemokrata pártok politikai jelentősége, saját nézeteik dialát látták és a "tisza demokrácia" jegyében támadták a proletariátus diktatúráját. Emellett a szociáldemokrata mozgalmon belül is ellentétek voltak a jobboldal és a centristák között.

Ahhoz, hogy a kommunisták végig tudják vinni harcukat, erős kommunista pártra volt szükségük. Ahhoz viszont, hogy a

kommunista párt erősödjék, befolyása a munkásság körében növekedjék, olyan taktikát kellett alkalmazni, olyan akcióprogramot kidolgozni, amelyet a nyílt fórumon, munkásszervezetekben, de a parlamentben is hangoztathat. A kommunisták harcainak eredményességét nagyban akadályozta, hogy ezekben a hónapokban soraiban felütötte fejét a balosság, amely elsősorban abban jutott kifejezésre, hogy hirdetői elvetették a legális reformista vezetésű munkásszervezetekben való harc szükségességét, tagadták a burzsoá parlamentben való szereplés célravezetőségét.

A nemzetközi forradalmi munkásmozgalomban végbemenő vitákban a magyar kommunisták "önvizsgálata" nagy segítséget nyújtott ahhoz, hogy a munkásmozgalom forradalmi balszárnya megértse az önálló kommunista pártok megteremtésének szükségességét. A magyar kommunisták írásaikban egyöntetűen amellet foglaltak állást, hogy a Tanácsköztársaság nagy gyengéje a forradalmi párt hiánya volt. Valamennyi, az emigráció ebben a szakaszában készült tanulmány, cikk, kifejti a zárt, centralizált párt szükségességét. A magyar példa azt bizonyította - (II. fejezet), hogy a proletariátusnak nemcsak a hatalomért vívott küzdelemben, hanem a hatalom birtokában is szüksége van forradalmi pártra.

Elemezték a magyar kommunisták az egyesülés problematikáját is. Ennek tanulságait a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom abban összegezte, hogy a jobboldali szociáldemokratákkal semmilyen körülmények között nem szabad egyesülni, ellenük mindig következetes harcot kell folytatni. A magyar kommunista emigrációban a forradalmi pártról hangoztatott vélemény a nemzetközi vitában a lenini tanításokat erősítette. Nem mondhatjuk ugyanezt az egyes taktikai kérdésekben elfoglalt álláspontjukról.

A centrum megítélésében folyó nemzetközi vitában a magyar kommunisták saját - kétségtelenül kedvezőtlen - történeti tapasztalataikkal azokat erősítették, akik a centristákkal való mindennemű tárgyalást elleneztek. A Magyar Tanácsköztársaság tényei ugyanis nemcsak a jobboldali szociáldemokraták osztályáruló politikájáról rántották le a leplet, hanem azt is szemléltették, hogy a nehézségek és a kudarc láttán a centrum képviselői is eltántorodtak a forradalomtól, sőt szembehelyezkedtek vele. A kommunista emigráció, amikor egyfelől jogosan bírálta ezért

a magyar centrista politikusokat, írásaiban már nemcsak a centrista vezetőkkel szembeni fenntartásra készítette a nemzetközi munkásmozgalmat, hanem óva intett a centristákkal való minden kompromisszumtól is. Ezzel azokat a nézeteket erősítette, amelyek a tárgyalásokat is elvetették és ezzel nehezítették a centrista befolyás alatt álló munkásokkal a közös harcot, azok kapcsán újabb munkástömegek esetleges megnyerését.

Nem értette meg a magyar kommunista emigráció a parlamenti harc szükségességét sem. Írásaikban lényegében azokat a "baloldali" nézeteket támogatták, amelyek a nemzetközi munkásmozgalmában a parlament bojkottálásának elvét hirdették. A parlamenti küzdelmet azért tartották veszélyesnek, mert úgy vélték, hogy elkényelmesedésre, a forradalmi tömegmunka elhanyagolására vezet a kommunisták körében. A magyar kommunisták ilyen nézeteiben kifejezésre jutott, hogy saját történelmi tapasztalataikra nem támaszkodhattak. Magyarországon 1919 előtt a parlamentben nem volt a munkásosztálynak képviselője. A kommunista vezetők többsége a szociáldemokrata párt soraiban kezdte mozgalmi pályafutását, abban hogy a parlamentet elvetették, tulajdonképpen az SZDP választójogi politikájának elvetése is kifejezésre jutott.

A tanácsok és a szakszervezetek szerepét érintő vitákhoz a magyar kommunisták nem szóltak hozzá. A párról, a szociáldemokráciáról alkotott véleményüket viszont a Kommunista Internacionálé II. kongresszusán elmondották. A kongresszus megerősítette a demokratikus centralizmus lenini elvét. A magyar kommunisták annak érdekében, hogy ezt a magyarországi munkásmozgalmában, a korábbinál jobban érvényesíteni tudják, 1920 júniusában elkészítették a KMP Ideiglenes Szervezeti Szabályzatát.

A fenti kérdéseken kívül a kommunisták a magyarországi erőviszonyok, a magyarországi ellenforradalmi rendszer jellegének vizsgálatával is foglalkoztak. A magyar ellenforradalom osztálytartalmát vizsgálva ekkor három nézet alakult ki a magyar kommunisták körében. Ezek szerint:

1. A magyar ellenforradalmi rendszer osztályoktól függetlenített katonai hatalom;
2. a hatalom tényleges birtokosa a kispolgárság;

3. a különítményesek mögött a nagybirtokosok és finánc-tőkések állnak, akiknek politikai és gazdasági érdekei egyaránt a konszolidációt kívánják. (Ez utóbbi nézet 1920 közepétől honosodott meg.)

A rendszer elleni harcokban a magyar kommunisták az új proletárdiktatura megteremtését tüzték ki feladatukul. A proletariátus diktaturája stratégiai célja fenntartását ekkor még indokolta az a tény, hogy a proletárforradalom győzelmének lehetősége a világforradalom menetében bekövetkezett lassubbodás ellenére nemzetközi méretekben még nem dőlt el. Az adott időszakban a legfontosabb feladat az illegális körülmények között a kommunista harcosokat megtalálni, ezt viszont csak az új proletárforradalomért vivandó harc jelszavával lehetett. Az új proletárdiktatura jelszavát elejteni akkor, amikor az ellenforradalom rágalom-özönt zuditott rá, egyenlő lett volna a levert Tanácsköztársaság megtagadásával. A proletárdiktatura közvetlen stratégiai célja fenntartása mellett a kommunisták már ekkor is foglalkoztak a polgári demokratikus szabadságjogokért vivott harc szükségességével, de mint időszerütlent lényegében elvetették.

E tévedések ellenére a magyar kommunista emigráció elméleti tevékenységét egészében sikeresnek mondhatjuk. A munka, amelyet ez időben végeztek, hozzásegítette őket számos kérdés tisztázásához, segítette a KMP ujjaszervezéséért vivott küzdelmüket.

Az 1919-1920-ben végzett elméleti tevékenysége mellett az Ideiglenes Központi Bizottság egy pillanatig sem szünt meg támogatni a hazai munkásmozgalmat. A pártépítésre továbbra is azok a nagy erőfeszítések voltak jellemzőek, amelyeket a hazai kommunisták és a KB együttesen fejtett ki az illegális KMP megszervezésére.

1920 első felében a magyar munkásság, a munkásmozgalom helyzete a korábbi időszakhoz viszonyítva nem sokat változott. (III. fejezet) A magyar munkásmozgalom két részre bomlott, egy legális szociáldemokrata és egy illegális kommunista részre. Az események megerősítették azt a felfogást, hogy a legális munkásmozgalomnak alapvetően fontos szerep jut a kommunisták pártépítő munkájában. A szociáldemokrata párt és a szakszervezetek,

mint a munkásság legfontosabb gyülekező helyei, nemcsak az agitációs propagandamunka legjelentősebb területei voltak, hanem a kommunista mozgalom számára fontos szervezeti bázisok is.

A nyomasztó politikai és gazdasági helyzetben a munkásság tovább védte legális szervezeteit, elsősorban a szakszervezeteket, amelyektől gazdasági és politikai védelmet remélt. A munkásság legális pártja, az 1920 januári választások terrorja láttán passzivitásba vonult. Ez a passzivitás nem jelentett teljes politikai visszavonulást. A szociáldemokrata párt vezetősége kész volt a rendszer gazdasági és politikai konszolidálásában részt venni.

A pártvezetőségnek ezzel a politikájával szemben lassan és erőtlenül, de ellenzék kezdett kialakulni az MSZDP soraiban. Ez a meginduló ellenzéki mozgalom bizonyos kedvező lehetőséget teremtett a kommunista szervezkedés számára. A munkát nehezítette viszont, hogy a szakegyesületekben lefolytatott igazoló eljárások alkalmat adtak a szociáldemokrata vezetőknek a baloldali beállítottságú középfunckionáriusok leváltására. A szociáldemokrata párt vezetősége pedig a felélénkült ellenzéki mozgalom láttán erőteljesebb kommunistaellenes politikát fejtett ki szóban és írásban egyaránt.

1920 tavaszán újabb kommunista csoportok jöttek létre. A párt agitációs és propagandatevékenysége felélénkült. (Ezt Ausztrián kívül más, Magyarországot környező országokban kényszerítettek. A Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Romániában élő magyar kommunista emigráció kettős pártmunkát végzett ezekben az országokban. Részt vettek az adott országok forradalmi munkásmozgalmában; a bécsi Ideiglenes Központi Bizottság irányítása alatt pedig röpiratokat, újságokat készítettek a hazai illegális munkásmozgalom számára, és azokat futárok útján átjuttatták Magyarországra. 1920-ra elsősorban ez a nagyarányú röpiratterjesztés volt a jellemző. Emellett megerősödött a kommunista szervezkedés is, elsősorban az ifjummunkások körében. A szociáldemokrata párt vezetőségének az a határozata, hogy szigorú ellenőrzés alatt bizonyos szervezkedési lehetőséget nyújt az ifjummunkások számára, lehetőséget teremtett, hogy a Szakszervezeti Tanács felügyelete alatt megindult szervezkedésbe a kommunisták

bekapcsolódnak és szakszervezeti csoportokat hozzanak létre. A hazai kommunista ifjumunkás szervezkedés is kapcsolatban állott a bécsi Ideiglenes Központi Bizottsággal. Az ifjak részt vettek illegális röpiratok terjesztésében, önálló illegális ujságot készítettek és terjesztettek.

1920 második felében az ország vezetésében a finánciókének és a nagybirtokos osztálynak az a csoportja került előtérbe, amely politikai konszolidációt akart. Ez feltételezte, hogy normalizálják a munkásmozgalmat illető politikájukat is. A változás először a kormánynak a szakszervezetekkel kapcsolatos álláspontjában jutott kifejezésre. Az 1920. augusztus 10-i kormányrendelet értelmében a szakszervezetek törvényes működési lehetőséget kaptak.

A kommunistákat illetően a kormány politikája nem változott, de az adott helyzetnek megfelelően módosult. A fehérterror önkényeskedéseit és a gyorsított bíróságok működését a parlamentben megvitatott és elfogadott 1921. III. tc. törvényessége váltotta fel.

A Kommunisták Magyarországi Pártja 1920 folyamán és 1921 elején is jelentős agitációs és propagandatevékenységet fejtett ki, de szervezeteit az ellenforradalmi terror közepette nem tudta tartósan kiépíteni. 1921 folyamán a változó politikai helyzet és a munkásmozgalom megváltozott körülményei között ezt a tevékenységet felül kellett vizsgálni a további feladatok pontos meghatározása érdekében. Erre a munkára azonban frakcióharcok között került sor.

A frakcióharcok a kommunista emigrációban robbantak ki. (E kérdést a munka IV. fejezete tárgyalja.) A felfogásbeli különbségeket nem elsősorban a személyi ellentétek szülték, nemcsak azért jelentkeztek, mert az emigráció természetes velejárói a frakciós viták, hanem azokkal a feladatokkal állottak összefüggésben, amelyek elé a történelem a kommunista pártokat, köztük a Kommunisták Magyarországi Pártját is állította. A magyar pártban 1921 elején kibontakozó viták szervesen kapcsolódtak a nemzetközi forradalmi munkásmozgalmában kialakult taktikai felfogásokat illető különböző nézetekhez. A kommunista világmozgalom fejlődése 1920 második felében még bonyolultabbá vált, a kapita-

listák Európa-szerte kivédtek a forradalmi hullám támadásait, megőrizték társadalmi rendjüket, 1920 végén 1921 elején támadásba mentek országaik forradalmi munkásmozgalma ellen. A forradalmi hullám visszahúzódott, a nagy tömegmegmozdulások egyre ritkábban követték egymást. A nemzetközi osztályerőviszonyok ilyen alakulása a magyar uralkodó osztályok politikai konszolidációjának kedvezett. A nemzetközi forradalmi munkásmozgalom fejlődéséhez ezer szállal fűződő magyar munkásosztály számára, a KMP számára a magyarországi viszonyokban végbement változások új taktika kidolgozását tették szükségessé. A KMP új taktikai koncepciójának kialakítása szoros összefüggésben volt a hazai pártépítéssel, a pártépítés ütemével.

A párt vezetői között a nézeteltérések a pártépítés ütemét és módszerét illetően jutottak felszínre. 1921 elején a KMP Ideiglenes Központi Bizottsága vezetőinek egy része felhasználva az alkalmat, hogy Oroszországból ismét megindult a magyad hadifoglyok hazaszállítása, meg akarta gyorsítani a hazai pártépítés tempóját. A hadifoglyok sorában hazatérő kommunistákat akarták tömegesen bekapcsolni a pártépítésbe. Az az elgondolás, hogy a hazatérő hadifoglyokkal kommunisták is térjenek haza és a kommunistákká vált hadifoglyok itthon kapcsolódjanak be a párt munkájába, lényegében helyes volt. Megvalósításához azonban a hazai viszonyokat, az illegalitásból származó nehézségeket - amelyek pl. a tömeges bekapcsolódást nem tették lehetővé - figyelembe kellett volna venni. Az illegális munkára való felkészítéshez a magyarországi viszonyok konkrét elemzése lett volna szükséges. Ez azonban elmaradt. A hazatérők előtt álló feladatokat nem 1918-1919-hez viszonyítva megváltozott helyzetnek megfelelően határozták meg, hanem abban a hiszemben, hogy a kialakult viszonyok ellenére Magyarországon kedvező a helyzet a proletárdiktatúra új, gyors győzelméhez. Az előkészítés fogyatékoságaiból keletkező veszélyeket még súlyosbították azok a cikkek, amelyek Kun Béla és Rudnyánszky Endre tollából 1921 januárjában a moszkvai Vörös Ujságban jelentek meg, s amelyek a kommunisták tömeges hazatérésére irányították a figyelmet. A két cikk helyesen emeli ki a lenini pártépítési elveket általában és indokoltan hangsúlyozza a hazai pártépítés fontosságát, de a kommunisták töme-

ges hazatérésére vonatkozó közlései mellett elkövetik azt a hibát is, hogy megtagadják azokat az erőfeszítéseket, amelyeket az Ideiglenes Központi Bizottság és hazai kommunista csoportok korábban már a párt újjászervezéséért folytattak. Kritikai észrevételeik közül mindössze azok helytállóak, amelyek bírálják, hogy a kommunisták agitációs és propagandamunkájukban különböző társadalmi szervek aláírásával ellátott röpiratokban szolították fel az ellenforradalmi rendszer elleni harcra. Ezzel a cselekedetükkel a röplapok szerzői megakadályozták, hogy a tömegek a politikai felvilágosítás mögött a pártot felismerjék.

A Központi Bizottság Bécsben tartózkodó tagjai elfogadva a lenini pártépítésről szóló, a cikkben is kifejezésre jutott általános tanításokat, visszautasították a kommunisták tömeges hazatérésének a cikkben kifejezett koncepcióját és egyuttal azt, hogy egy illegális párt szervezeti kérdéseit nyilvánosan tárgyalják. A Központi Bizottság bécsi tagjai az ellenforradalmi rendszer teremtetten körülmények között az óvatosságot az eredményes pártépítés elsőrendű feladatának tartották. A Kominternhez fordultak és részletezték azokat a nehézségeket, amelyekkel a KMP újjászervezésekor szembe kellett nézniük:

a/ A fehérterror és a szélesen kibontakozó besugóhálózat közepette nehéz a kommunistákat összefogni;

b/ a magyarországi körülmények között, ahol a legális munkásmozgalom sem szerveződhetett vidéken, Budapest volt az egyetlen olyan hely, ahol a lebukás veszélye ellenére az illegális mozgalom tarthatta magát. Az adott körülmények között - bár a Központi Bizottság nem zárkózott el a hazai központ megteremtésétől - kívánatosnak tartották fenntartani azt a korábbi szervezeti elvet, hogy az egyes csoportok külön-külön tartozzanak a bécsi Központi Bizottsághoz.

A pártépítés üteme és módszere közti felfogásbeli különbségekkel összefüggésben újabb és újabb kérdésekben alakult ki nézeteltérés a magyar kommunista emigráció soraiban. Az eltérő felfogások hívei Kun Béla, illetve Landler Jenő köré csoportosultak. Ezért a történeti irodalom Kun, illetve Landler frakcióról beszél. A Kun frakció önmagát "pártépítő"-nek nevezte és "párt nem építők"-nek a másik frakció tagjait. A "pártépítők" a proletárforradalom közeli és gyors győzelmével számoltak.

A proletárforradalom fejlődési ütemével kapcsolatban más pártokban is folytak viták. A legélesebb összetűzés a Kommunisták Egyesült Németországi Pártjában volt. E pártban a forradalom lassabb ütemét figyelembe vevő taktika képviselői álltak szemben az offenzív taktika hirdetőivel. S bár az offenzív taktika gyakorlatban a márciusi akcióban vereséget szenvedett, e taktika képviselői, akiknek sorában a márciusi akcióban résztvevő Kun Béla is tartozott, nem vonták le a kellő következtetéseket, kitartottak taktikai elképzeléseik mellett.

1921 áprilisában a magyar párt vezetőségén belül folyó vita új szakaszához érkezett. "Mit akar a pártépítő frakció?" címmel broszúra jelent meg, amelyben a "pártépítők" összefoglalták pártépítési elveiket: sürgették az önálló kommunista párt megszervezését és felvetették annak szükségességét, hogy a szakszervezetek szakadjanak el a szociáldemokrata párttól.

A "pártépítők" ismét helyesen tüzték napirendre a lenini pártépítési elveket, de nyitott kapukat döngettek. Ezeket az elveket vallották ugyanis a Központi Bizottság bécsi tagjai is, de szerintük a magyarországi körülmények között a KMP ujjaszervezéséhez fel kellett használni a szociáldemokrata párt legális lehetőségeit. Kétségtelen, hogy az ilyen jellegű pártszervezés a szociáldemokrata pártban való feloldódás veszélyével járt együtt, ezt azonban a KB bécsi tagjainak olyan felfogásaként beállítani, hogy nem akarnak önálló kommunista pártot szervezni, a tények elferditése volt. Magyarországon ebben az időben nem az volt a fő veszély, hogy a kommunisták a legális munkásmozgalomban élve, felolvadnak abban, hanem az volt a reális lehetőség, hogy a legális munkásmozgalom kereteit maximálisan kihasználva alakítsák ki a kommunista csoportokat. A pártépítő frakció helyesen hangsúlyozta azt az elvet, hogy az illegális párt építésekor egyidejűleg különböző szervezeti formák létezhetnek, de figyelmen kívül hagyta, hogy a magyarországi helyzet elsősorban a legális munkásmozgalom keretei között nyújtott lehetőséget a kommunista szervezkedésre. A "pártépítők" memorandumának első pontja sok helyes gondolatot, értékes észrevételt tartalmazott, a második pontban foglaltak - a szakszervezetekre vonatkozó elképzelések - viszont időszerűtlenek voltak. A magyarországi munkás-

mozgalomban a szakszervezetekben fizetett szociáldemokrata párt-
adó megtagadása a kommunisták által nemcsak azért volt kivihe-
tetlen, mert hiányzott az erős kommunista párt, nemcsak az
amugy is üldözött és legmélyebb illegalitásba kényszerített kom-
munisták dekonspirálását jelentette volna, hanem ezzel a fehér-
terror üldözéséből alig-alig felocsudó munkásmozgalom is súlyos
helyzetbe sodródhatott volna. A pártépítők 1921 tavaszán kiadott
brosurája a hatalom osztálytartalmát illetően a városi kispolgár-
ság és birtokos parasztság uralmáról beszélt, tagadta, hogy a
hatalom tényleges birtokosa a finánctóke és a nagybirtokos osz-
tály, tagadta a konszolidációt. A magyar uralkodó osztályokon
belüli ellentétekből azt a következtetést vonta le, hogy a rendszer
nem erősödni, hanem gyengülni fog, ami majd a párt szervezése
és a proletárdiktatura szempontjából kedvező feltételeket teremti.
A pártépítők memorandumukban a Központi Bizottság bécsi tag-
jait opportunizmussal vádolták és azzal, hogy a forradalmi pár-
tot a centrizmussal akarják összebékíteni. A broszura megjelené-
se után a KMP KB bécsi tagjai ismételten javasolták, hogy a
nyilvános vita helyett forduljanak a Kommunista Internacionálé
Végrehajtó Bizottságához.

A szerző a továbbiakban a két csoport nézeteinek alaku-
lását az egykori kommunista sajtó cikkei összevetve követi.
Megállapítja: a Központi Bizottság bécsi tagjai felismerték, hogy
a konszolidáció erősíti az ellenforradalmi rendszert, felismerték,
hogy a forradalom menetének nemzetközi lelassubbodása új takti-
kát kíván az egész nemzetközi forradalmi munkásmozgalomtól.
A bécsi emigrációs sajtó cikkei a szociáldemokráciáról nem iga-
zolják a "pártépítők" vádjait, amelyek szerint a bécsiek megbé-
kéltek volna a centrizmussal. A szociáldemokratizmusról írt cik-
kekben nincs lényeges különbség a kommunista emigráció bécsi,
illetve moszkvai csoportja között, a különbség annyi, hogy a
szociáldemokrata párt legalitásából származó előnyöket a magyar-
országi pártépítő munkában felhasználó bécsiek képesek voltak a
szociáldemokrata mozgalom vezetői és tömegei között különbséget
tenni.

A taktikai és szervezeti felfogásbeli különbség ellenére
mind a két frakció kitartott a proletárdiktatura stratégiai célkitü-

zései mellett. Mig azonban a Landler frakció a proletárdiktatúráért vívott harcot a konkrét helyzetnek megfelelő taktikával kapcsolta össze, a Kun frakció, mint az offenzív taktika híve, lényegében figyelmen kívül hagyta azt.

E viták ügyében - melyek nemcsak a magyar kommunis-tákat foglalkoztatták - a Komintern III. kongresszusa volt hivatva dönteni. A kongresszuson megvitatták a kommunista pártok taktikáját. Az offenzív taktika hirdetői - hozzájuk tartozói a kongresszuson a magyar párt Kun Béla vezette csoportja - megpróbálták elfogadtatni taktikai elképzeléseiket, de vereséget szenvedtek. A nemzetközi forradalmi munkásmozgalom új taktikai vonala az új proletárforradalomra való hosszabb felkészülést tüzte ki feladatul, ennek értelmében a kommunistáknak a munkásság napi követeléseikért vívott aprómunkával kellett befolyásukat a munkásság körében szélesíteniük.

A magyar párt vitáját egy külön bizottság tárgyalta a két frakció képviselőinek részvételével. A bizottság vitáin mindkét frakció tagjai összefoglalták nézeteiket, s a bizottság ennek figyelembe vételével hozta meg határozatát. A határozat, mint a Komintern Végrehajtó Bizottságának a KMP ügyében hozott határozata került nyilvánosságra. Megállapította, hogy a kommunista párt munkáját két tényező szabja meg: a/ a párt teljes illegalitása, b/ a Horthy-uralom alatt is nagy tömegeket magában foglaló szakszervezetek bizonyos fokú mozgási szabadsága. A határozat elveti a pártépítőknak azt a javaslatát, hogy tagadják meg a szakszervezetekben fizetendő szociáldemokrata pártadót. A határozat általában helyesli a legális munkásszervezetekben végzendő kommunista munkát, de a magyar kommunisták figyelmébe ajánlja a lenini pártépítési elveket, kimondva: "a KMP-nek törekednie kell, hogy centralizált illegális szervezetet alkosson". A centralizált párt hazai megteremtését elsőrendű feladatnak tartja. Éppen ezért a magyarországi központ létrehozását, továbbá illegális helyi és üzemi sejtek létrehozását indítványozza. A határozat elveti a kommunisták tömeges hazatérését. A párt agitációjának középpontjába a napi kérdések állítását javasolja. Elítél minden olyan agitációt, amely nem nyíltan kommunista zászló alatt történik. Végezetül azt indítványozza, hogy állítsanak új Ideiglenes

Központi Bizottságot a magyar párt élére. Az új Központi Bizottságban 4:3 arányban a "pártépítők" kapjanak többséget.

A KMP ügyében hozott határozat lényegében a Komintern III. kongresszusa határozatait konkretizálja magyar viszonyokra. A párt szervezeti felépítésére irányuló utmutatásai, a szakszervezeti munka fontosságáról szóló megállapítások szoros összhangban vannak a Komintern III. kongresszusán e kérdésről elfogadott határozatokkal. Jóllehet e határozat is a forradalom lelassulásával kapcsolatos taktikai irányvonalat támogatta, s az offenzív taktika képviselői magyarországi vonatkozásban is vereséget szenvedtek, bizonyos felfogásbeli különbségek a magyar párt vezetői sorában továbbra is fennmaradtak. E felfogásbeli különbségeket nyugodt légkörű megbeszéléseken át lehetett volna hidalni - állapítja meg a szerző. 1921 őszén azonban a határozat nyomán átmenetileg kialakult nyugodt légkört újabb frakcióharcok felkavarták, a személyi ellentétek is kiéleződtek. Az új frakciós ellentéteket Pogány József Három hamis jelszó című cikke váltotta ki. Pogánynak ez a cikke a Központi Bizottság Bécsben maradt póttagjainak munkáját bírálta. Ez a pótbizottság 1921 tavaszától vezette a párt ügyeit, fenntartva a Magyarországra irányuló agitációs és propagandamunkában azokat a helytelen módszereket - a röpiratok aláírását illetően -, amelyeket a "pártépítők" már korábban bíráltak. Emellett tevékenységükben anarchikus vonások jelerkeztek, olyan akciókra szólították fel a munkásságot, amelyek az országban zür-zavart okoztak volna és szerintük a forradalom meggyorsulásához, az uralkodó osztályokon belüli ellentétek kiélesedéséhez vezettek volna. Nézeteik bizonyos fokig hasonlítottak az offenzív taktika hirdetőinek nézeteire, az új KB jogosan bírálta őket. A bírálatban a megbíráltak a "pártépítők" részéről őket ért új támadást látták. Noha a bírálat az új KB egészének véleményét tükrözte, a megbíráltak feltevése nem volt egész indokolatlan, a volt "pártépítők" ugyanis szívesen hangoztatták, hogy a Kommunista Internacionálé lényegében az ő nézeteiket fogadta el, ami szerintük abban is kifejezésre jutott, hogy az új Központi Bizottságban nekik adtak többséget. Az új nézeteltérések újabb éles vitákhoz, az új Ideiglenes Központi Bizottság érdembeli munkájának megszűnéséhez vezettek. A hazai pártépítés

a frakcióharcoktól hátráltatva, de a Komintern határozatának szellemében 1921 végén mégis folytatódott.

Az 1921–1925 között Magyarországon folyó pártépítő munkát a disszertáció V. fejezete tárgyalja. 1921-ben a magyarországi politikai helyzetben beállott változások az ellenforradalmi rendszer megerősödéséhez vezettek. Új vonásokat mutatott a munkásmozgalommal kapcsolatos politika is, ennek lényegét a Bethlen-Peyer paktum összegezte. A paktumban meghatározták a legális munkásmozgalom mozgási szabadságát és e szabadság korlátait is. A Bethlen-Peyer paktum elismerte a szocialista munkásmozgalom létjogosultságát, ha korlátozva is, de biztosította a legális munkásmozgalom korábbinál nagyobb működési lehetőségét. A rendszer erősödése és a kommunisták ellen nem szűnő, de legális formák közé szorított terror egyfelől, másfelől a legális munkásmozgalom nagyobb mozgási szabadsága új feladatokat és lehetőségeket teremtett a kommunisták számára.

Az MSZDP pártszervezetek kiépülése, a vidéki helyi szervezetek létrehozása nagyobb működési lehetőséget adott a kommunisták számára. A helyi szervezetek révén könnyebb volt a munkásokkal kapcsolatot teremteniük. E helyi szervezetek kiépülésével nagyobb mozgás keletkezett vidéken, a vidéki városokban megjelenők, a hatóságok előtt még ismeretlen egyének, nem keltettek olyan nagy feltűnést, mint azelőtt. A szociáldemokrata pártélet és a szakszervezeti tevékenység rendszeresebbé válása révén ki lehetett szélesíteni a kommunista propagandamunkát. A paktumot követő amnesztiarendelet alapján elsősorban a szociáldemokrata munkások kerültek szabadlábba, de kiszabadultak kommunista elitáltak is. A szabadlábba került szociáldemokraták közül szép számmal voltak olyan baloldaliak, akik az MSZDP-ben a paktum hatására kibontakozó ellenzéki mozgalomhoz csatlakoztak. Ez a gyakorlati kommunista pártmunka szempontjából azt jelentette, hogy megnövekedett azoknak a szociáldemokratáknak a száma, akiket meg kellett és meg lehetett nyerni a kommunista mozgalom számára. Ez előrelépés volt a pártépítésben szemben a korábbi időszakkal, amikor a fő feladat az volt, hogy a már kommunista meggyőződésűek találjanak egymásra és szervezzék újjá a pártot. Megnövekedett tehát a kommunista párt szervezeti ere-

je növelésének lehetősége, ugyanakkor a munkásmozgalmon belül új lehetőségek teremődtek a baloldali ellenzéki mozgalom szervezése számára.

A paktum elismerte a legális munkásmozgalmat, ezzel lekerült a napirendről az a harci feladat, amelyet a munkásmozgalom legalitásáért vívtak. Egyre inkább azok a gazdasági követelések kerülhettek az agitáció és propaganda középpontjába, amelyeket a romló gazdasági élet nap mint nap a felszínre vetett.

Ami a politikai kérdéseket illette, ott is az új feladatokat kellett a kommunistáknak megfogalmazniuk. Az ellenforradalmi Magyarországon a munkásosztály volt a demokrácia élharcosa. A paktumban foglaltak arról tanuskodtak, hogy a munkásság hivatalos vezetői lemondottak a demokráciáért vívott következetes küzdelemről és megelégedtek azzal amit a bethleni politika nyújtott: a rendszer bizonyos mértékű liberalizálódásával. Ezzel a demokráciáért való következetes küzdelem is a kommunistákra maradt.

A magyar politikai életben és a magyar munkásmozgalomban a paktum hatására végbemenő változások közepette kezdte meg munkáját a KMP első magyarországi centruma, a Végrehajtó Bizottság. Összefogta a hazai kommunista csoportokat. Az 1921 tavaszi majd nyári letartóztatások ellenére rendületlenül folyt a kommunista agitációs és propagandamunka és a kommunista csoportok szervezése. 1922 elején a Végrehajtó Bizottság kb. 25 sejttel, mintegy 200 kommunistával került összekötetésbe.

A Végrehajtó Bizottság rövid tevékenységével is bebizonyította, hogy időszerű volt már a hazai propaganda és agitációs csoportok munkáját itthon működő központ irányítása alá vonni. Megkezdődött azoknak a szervezeti elveknek gyakorlati végrehajtása, amelyekről a Kommunista Internacionálé augusztusi határozata szólt, összhangban a párt előtt álló közvetlen feladatokkal. A Végrehajtó Bizottság a kommunista agitáció középpontjába a bérköveteléseket és az amnesztia kiszélesítéséért vívott küzdelmet helyezte. A Végrehajtó Bizottság is azt tapasztalta, hogy a kommunista szervezkedés számára változatlanul a legális munkás-

mozgalom, a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek nyujtanak lehetőséget. Az üzemi sejteket csak igen nagy körültekintéssel, lassan és óvatosan lehetett létrehozni. A Végrehajtó Bizottság (Orosz Nándor, Matuzsán Béla, Müller Ernő) tevékenységét 1922 elején letartóztatásuk szakította meg. Ezután rövidesen új hazai központ jött létre. Az új központnak (Gerő Ernő, a Greiner fivérek és társaik) rövid idő alatt sikerült felvenni a kapcsolatot azokkal a kommunista csoportokkal, amelyek az 1922 elejei nagy letartóztatási hullám után még működőképesek maradtak, sikerült újabb csoportokat, elsősorban a szakszervezetekben, de egyes üzemekben is megszervezniük. Kapcsolatban állottak Győr, Szeged, Pécs kommunista csoportjaival, és új kommunista szervezeteket hoztak létre Zalaiban.

1922-ben a kommunista mozgalom tuljutott régebbi fejlődési szakaszán. Az egymástól jórészt elszigetelt kommunista csoportok helyett, amelyek elsősorban propagandamunkát végeztek, most jött létre összefüggő szervezetként a párt. Az illegálisból származó nehézségek természetesen akadályozták a KMP szervezeteinek működését, mégis eredményes szervező munka folyt, amely a sikeres politikai munkát is lehetővé tette. A korábbi időszak agitációs és propagandamunkájánál a KMP annyiban is többet tudott már produkálni, hogy megteremtette a Magyarországon készített, rendszeresen megjelenő illegális kommunista lapot, képes volt annak szerkesztésére, előállítására és terjesztésére. 1922 február második felében megjelent a Kommün első száma, és majdnem nyolc hónapon át, harminc esetben indultak el a sajtóterjesztők, hogy eljuttassák az illegális sejtekhez az újság friss számait.

A Kommün cikkeinek elemzése alkalmat ad a szerzőnek arra, hogy nyomon kövesse azt a fejlődést, amely a KMP sorai-ban a párt feladatait illetően végbement. A kommunisták mind jobban igyekeztek befolyásukat a munkásság körében érvényesíteni. Bekapcsolódtak a választási küzdelembe s bár nem értettek egyet a szociáldemokraták választási programjával, figyelembe véve helyzetüket azt ajánlották, hogy a munkásság vegyen részt a választásokon, támogassa a szociáldemokrata pártot. Ezzel egyidejűleg bírálták a szociáldemokrata párt választási programját. El-

őssorban azokat a pontokat kifogásolták, amelyekről tudták, hogy összhangban állnak azokkal a kötelezettségekkel, amelyeket a szociáldemokrata párt jobboldali vezetői a paktumban vállaltak. A bírálókat során a kommunista párt a korábbinál pontosabban meghatározta a demokráciáért és a szocializmusért való küzdelem kapcsolatait és szemben a polgári pártokkal és a szociáldemokrata párttal, - a polgári szabadságjogok védelmében kiadta a köz-társaságért való harc jelszavát.

1922-ben a magyar munkásság számos bérharcot vívott. Ezekben a küzdelmekben a kommunisták részt vettek. Nem egyszer éppen a kommunisták kezdeményezték a megmozdulásokat, természetesen elsősorban azokban a szakmákban és szervezetekben, ahol már sikerült sejteket, frakciókat létrehozniuk. A rendszeresen megjelenő Kommün elvi cikkei gazdag utmutatást adtak a pártépítéshez. A pártról szóló általános tanításokon kívül, mint pl. a zárt párt elve, a demokratikus centralizmus fogalma, nagy figyelmet fordított a pártépítés aprómunkájára. Pontos utasításokat adott, miként kell a sejteket megszervezni, megválaszolta azt a kérdést, hogy az illegalitás körülményei miatt és mennyiben teszik szükségessé, hogy az adott helyzetben a párton belül elsősorban a centralizmus érvényesüljön.

1922-ben a KMP új vonásokkal gazdagította a legális munkásmozgalomban létrejött ellenzékkal kapcsolatos politikáját. Ellenzéki hangulat a legális munkásszervezetekben már 1920-ban mutatkozott. Ezt a hangulatot a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének megalkuvó politikája szította. Ennek az ellen-zékieskedésnek - a korai időszakban még nem nevezhetjük ellen-zéki mozgalomnak - élcsztői közé tartoztak a kommunisták. Amilyen mértékben a szociáldemokrata párt felső vezetésében a vezetés átment a Peyer-Vanczák csoport kezébe, olyan mértékben alakult ki a szociáldemokrata tagság körében az ellenzék, amely szívesebben látta volna pártja élén Garamit, vagy Böhmöt, esetleg Kunfit. A szociáldemokrata párton belül megjelent ilyen jellegű ellenzéki nézeteket a szociáldemokrata párt emigrációs csoportjai táplálták. E csoportok bírálták a hazai szociáldemokrata pártvezetőséget, megfelelő tényanyaggal is szolgálva a jobboldali vezetőség lojalitásáról a kormány iránt. A szociáldemokrata emigr-

ráció két irányzatra oszlott. Garamit és csoportját sok minden elvászottotta a centrista vonalat képviselő Böhmtől és Kunfitól, a hazai ellenzék kibontakoztatásához azonban mindkét csoport hozzájárult. A centrista emigráció állandó kapcsolatot tartott fenn a hazai ellenzékkel.

A szociáldemokrata párton és a szakszervezeteken belül kibontakozott ellenzéki mozgalomban a kommunisták a legkorábbi időszaktól kezdve lehetőséget találtak arra, hogy azt a KMP szervezésére felhasználják. A munkásság ellenzéki hangulata kedvezett az illegális kommunista pártszervezetek megteremtésére. Ugyanakkor azonban a szervezetekben, ahol az illegálisan működő kommunista csoportok jól dolgoztak, az ellenzék megerősödhetett. Ha a kommunisták adott munkaterületükön a munkásság napi követeléseit tüzték napirendre, megnőtt az ellenzék befolyása és megnőtt a kommunisták tekintélye az ellenzék előtt. Az ellenzék révén lehetett szélesíteni a KMP tömegbefolyását.

A KMP az ellenzék közreműködésével akarta megvalósítani a nemzetközi forradalmi munkásmozgalomban ez idő tájt elfogadott egységfrontpolitikát. A szociáldemokrata párt vezetősége kellenlenül fogadta 1922 elején a Komintern egységfront indítványát, azt hangoztatva, hogy Magyarországon a Tanácsköztársaság megdőlésével újra megteremtődött a munkásság szervezeti egysége, nincs kivel egységfrontba menni. Lényegében tagadni akarták a KMP létezését. A szociáldemokrata párt vezetőinek politikája láttán a KMP vezetőségében felmerült az a gondolat, hogy erőfeszítéseket tegyen egy legális forradalmi párt megteremtésére. Ennek alapjait az ellenzéki munkásmozgalomban látta. A legális forradalmi tömegpárt mibenlétét, tartalmát ekkor már nem tisztázták pontosan. Voltak olyan elképzelések, hogy elegendő, ha a szociáldemokrata párton belül alakul erős baloldal. Ezt egyesek későbbi időpontban akarták legális tömegpárttá fejleszteni. Mások a szociáldemokrata párt minél előbbi kettészakítását és egy új forradalmi tömegpárt megteremtését tekintették az illegális KMP fontos feladatának, hogy az új legális párt keretein belül a kommunisták jobb körülmények között dolgozhassanak, növelhessék tömegbefolyásukat és érvényesíthessék politikai elképzeléseiket.

1922-ben a párt megteremtésére nem került sor. Az ellenzék összefogását megakadályozta a kommunisták újabb nagyarányu letartóztatása. A rendőrség ismét széles rendet vágott a kommunisták soraiban, letartóztatva nemcsak a KMP tagjait, hanem az időközben ugyancsak ujjaszerveződött KIMSZ vezetőségének és tagságának számottevő részét.

1922-1924 között viszonylag laza volt a Kommunisták Magyarországi Pártja és a Komintern kapcsolata. Az 1921 végén kiújult frakcióharcok után 1922 márciusában a Kommunista Internacionálé beszüntette a magyar kommunista emigráns csoportok tevékenységét, új Ideiglenes Központi Bizottságot nevezett ki, ez azonban érdemében nem működött, de a hazai kommunista csoportok változatlanul kapcsolatban állottak a Bécsben élő vezető elvtársakkal.

Landler Jenő és a Kommunista Ifjúsági Internacionálé bécsi képviselője, Sallai Imre, voltak azok a vezetők, akik utmutatásokkal látták el a hazai pártépítő munkára 1923 tavaszán hazatérő Öri Károlyt, majd az őt követő Szekér Nándort. A pártépítés az 1922-ben kialakult elképzelések alapján folyt. 1923 őszére stabilizálódott a két háromtagu központi szerv, a "trojka", amely közül az egyik az ifjumunkások, a másik a felnőtt munkások szervezkedését vezette. Megerősödött az ellenzéki munka, melynek irányítására a kommunisták néhány baloldali szociáldemokrata bevonásával ugynevezett intéző bizottságot hoztak létre.

A hazai mozgalom fejlődése szükségessé tette, hogy felszámolják azt az esetlegességet és ideiglenességet, ami a párt emigrációban élő vezetői és a hazai mozgalom között 1922 és 1924 között keletkezett. A Kommunista Internacionál V. kongresszusa idején megállapodás jött létre a KMP új, ideiglenes központi vezető szerve, az Organizációs Bizottság megalapításáról. Az Organizációs Bizottság hathónapos munkatervet dolgozott ki. A KMP 1924 második felében ennek a munkatervnek alapján dolgozott, és e munkaterv koncepciója érvényesült az ellenzéki munkában is.

Az 1924 végén nyilvánosságra került Bethlen-Peyer paktum erősítette a legális munkásmozgalomban terjedő ellenzéki hangulatot. Közeledett, majd 1925. április 14-én elérkezett az

idő az új forradalmi legális munkáspárt megteremtésére, megalakult az MSZMP. Az MSZMP megteremtésével a KMP egy olyan uralmi rendszer közepette, amely a proletárforradalomtól való félelmében még a demokratikus szabadságjogokért való harcot is akadályozta, megteremtette azt a legális eszközt, amely nemcsak a KMP illegális szervezkedését segítette elő, hanem lehetőséget adott arra, hogy a demokratikus szabadságjogok védelmét nyíltan napirendre tűzzék, és ehhez politikai szövetségeseket toborozzanak. Az MSZMP megteremtésével az KMP ujjaszervezéséért vívott küzdelem új szakaszba érkezett. A megtett utat és a KMP előtt álló feladatokat a kommunisták az illegalitásban ujjaszervezett párt I. kongresszusán összegezték. (A kongresszus előkészítésével és lefolyásával a munka VI. fejezete foglalkozik.)

A KMP I. kongresszusa, amely 1925 augusztusában Bécsben ült össze, valódi munkaértekezlet volt. A tézisek, amelyek a kongresszus egyes napirendi pontjához készültek, a viták, amelyek a napirend körül kialakultak, valamint a kongresszuson elfogadott határozatok megmutatták, hogy a kommunista pártra nehezedő minden terror és elnyomás ellenére a KMP ujjaszervezése az illegalitás körülményei között végbement. A párt jelentős elméleti felkészültséggel, a magyarországi osztályerőviszonyok elemzésével készült fel az új harcokra. A kongresszus határozatai, vitái azt is megmutatták, hogy a párt munkájában előtérbe került a konkrét helyzet elemzésén alapuló helyes taktikai irányvonal kialakítása, ugyanakkor egyes elméleti tételek dogmatikus kezelése is. A kongresszus lényegében helyesen elemezte a magyar társadalmi, politikai és gazdasági viszonyokat, jól határozta meg az MSZMP-vel kapcsolatos kommunista politikát, helytálló nézeteket vallott a parasztkérdésben, megfelelő utmutatásokat adott a szakszervezeti politikához a szakszervezeti egység jegyében. A KMP első kongresszusa kitartott a proletárdiktatura stratégiai célja mellett anélkül, hogy a proletárdiktatura megvalósításának időpontját közelinek, az érte való közvetlen harcot időszerűnek tartotta volna. A demokratikus szabadságjogokért való küzdelmet szem előtt tartva a korábbiaknál világosabban kifejtette a szocialista és demokratikus forradalom egymáshoz való viszonyát, de nem jutott el ahhoz a következtetéshez, hogy az el-

lenforradalmi rendszer körülményei között a demokráciáért vívott küzdelem a szocializmusért vívott küzdelemnek olyan szükséges harci szakasza, amely megelőzi a proletárdiktatúráért vívott közvetlen harci szakaszt.

A KMP I. kongresszusa elfogadta a párt szervezeti szabályzatát; megszüntette a párt vezetésében lévő ideiglenességet; a párt vezető szerveinek megválasztásával befejezte ülésvezetését.

Az új Központi Bizottság a kongresszusi határozatok szellemében látott munkához. Bár az 1925 szeptemberi letartóztatások újabb súlyos csapást mértek a kommunista mozgalomra, a korábban eltelt öt év erőfeszítéseit és eredményeit az ellenforradalmi rendszer nem tudta megsemmisíteni, a KMP tovább folytatta elméleti és gyakorlati munkáját.

MTA KESZ Sokszorosító